

Advies van de Adviesraad Gender en Ontwikkeling in opvolging van de COVID-19 pandemie in Afrika

1. Executive summary

- Omdat de pandemie al een langere tijd woedt, is het belangrijk in kaart te brengen wat de concrete gevolgen zijn voor gendergelijkheid in Afrika. Op basis van twee masterproeven kunnen lessen getrokken worden voor de toekomst.
- De ARGO beveelt aan rekening te houden met meervoudige crises, maatregelen te treffen specifiek gericht op vrouwen en meisjes, de weerbaarheid te verhogen en rekening te houden met culturele context

2. Inleiding

De Adviesraad Gender en Ontwikkeling besliste in het voorjaar 2020 verder onderzoek uit te besteden naar de impact van de COVID-19 pandemie in Afrika. Het onderzoek werd uitbesteed aan master studenten. De onderzoeken gingen in op twee specifieke sectoren, enerzijds SRHR en anderzijds de landbouwsector. Elk onderzoek heeft ook een eigen geografische focus. Beide masterstudenten maakten naast een literatuurstudie gebruik van diepte-interviews met experts ter plaatse en belanghebbenden. Op basis hiervan werden lessen voor de toekomst geformuleerd.

De analyses van de studenten inspireren de ARGO tot beleidsaanbevelingen voor ontwikkelingssamenwerking.

3. Context

3.1. Algemeen

COVID-19 is een pandemie, wat betekent dat iedereen in de wereld erdoor wordt getroffen. Sommigen worden echter harder getroffen dan anderen. Er is niet alleen het fysieke lijden door het virus, maar er zijn ook negatieve sociaaleconomische gevolgen verbonden aan de COVID-19-crisis. Volgens de literatuur lijden vrouwen in Sub-Sahara Afrika het meest onder dit laatste, hetgeen wordt bevestigd door de stakeholders betrokken bij de onderzoeken. Dit komt vooral door de dominante positie van mannen in hun samenleving.

Deze COVID-19 crisis kan niet zozeer vanuit Europees oogpunt worden benaderd. In de eerste plaats zijn het aantal besmettingen en het aantal sterfgevallen in Afrika kleiner dan in de westerse landen. Bovendien heeft Sub Sahara Afrika ook te kampen met andere crisissen. Humanitaire crises en voedselgebrek zijn een dagelijkse strijd en daarnaast worden vele landen geteisterd door een politiek onstabiele situatie. De pandemie komt er bovenop en dat maakt het leven niet gemakkelijk, vooral niet voor vrouwen. Een structurele aanpak heeft aandacht voor deze meervoudige uitdagingen en focust op de verhoging van de weerbaarheid

3.2. Seksuele en reproductieve gezondheidsrechten in Oost-Congo: uitdagingen en kansen voor een post-COVID-19 tijdperk¹

De masterproef onderzoekt welke barrières adolescenten, vrouwen en mannen ervaren in de toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid (SRG) in de conflictregio Oost-Congo. De resultaten tonen aan dat er nood is aan een holistische aanpak voor slachtoffers van seksueel geweld. Meer concreet hebben slachtoffers nood aan “één stop centrum” waar ze terecht kunnen voor psychologische, medische en juridische ondersteuning. Daarnaast stelde de onderzoeker vast dat heersende genderrollen en normen, het taboe en stigma rond seksualiteit naast het tekort aan medische voorzieningen, voor barrières in de toegang tot seksuele -en reproductieve gezondheid zorgen. Investeren in gendergelijkheid en positieve mannelijkheid is cruciaal om de toegang tot seksuele -en reproductieve gezondheidsrechten te optimaliseren.

3.3 Impact van COVID-19 op vrouwen in de landbouw in Mali en Burkina Faso²

Deze masterproef onderzoekt welke impact de COVID-19 crisis heeft op vrouwen die werkzaam zijn in de landbouwsector in Mali en Burkina Faso. De belangrijkste conclusie is dat de voorzorgsmaatregelen die de regeringen namen om het virus te bestrijden een grotere impact hadden op vrouwen in Sub-Sahara Afrika dan het virus op zich. Bovendien heeft de COVID-19 pandemie de toch al grote verschillen tussen mannen en vrouwen nog groter gemaakt. Het bestaan van deze discrepanties is voornamelijk te wijten aan de mannelijke dominantie en genderrollen in zowel Mali als Burkina Faso. De verschillen zijn merkbaar in elke sector, maar vooral in de landbouwsector, waar de armste mensen actief zijn. Volgens het onderzoek is het aan te bevelen om aan de ene kant te investeren in acties gericht op vrouwen en anderzijds te investeren in onderwijs voor vrouwen. Hierbij dient er rekening gehouden te worden met de eigen culturele context en vertrokken vanuit het beginsel "do-no-harm".

4. Aanbevelingen

4.1 Maatregelen in kader van crises

1. Bied een antwoord op meervoudige crisissen. Het besef dat lage-inkomenslanden weerbaarder moeten worden voor grote schokken, is er niet alleen op sociaal en economische vlak. Dit geldt ook voor de **klimaatcrisis**. Door COVID-19 klinkt de oproep “*build forward better*” luider dan ooit. Ook ontwikkelingssamenwerking moet meer doen om landen te ondersteunen bij de overgang naar een inclusieve, koolstofarme en klimaatbestendige economie. Hierbij is bijzondere aandacht nodig voor gendergelijkheid en de noden en situatie van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit.
2. Blijf investeren in een meer gediversifieerd voedselsysteem en verhoogde toegang tot water, alsook in efficiënte voedselketens om de grote uitdagingen inzake hongersnood en watertekorten in Afrika aan te pakken en hou hierbij rekening met de genderdimensie zodat ook de specifieke impact van deze problemen op vrouwen en meisjes behandeld wordt.

¹ Eveline Kamina Ntenda Musangu, *Seksuele en reproductieve gezondheidsrechten in Oost-Congo: uitdagingen en kansen voor een post-COVID-19 tijdperk*; Masterproef voorgelegd tot het behalen van de graad van Master in Gender en Diversiteit Academiejaar 2020-2021, juni 2021 <https://1drv.ms/u/s!AuzqYDOXyahDklqjODO80uAZ1PyT?e=4G1kZL>

² Nynke Rammeloo; “*Impact of COVID-19 on women in agriculture in Mali and Burkina Faso*”; Master’s Dissertation submitted to obtain the degree of: Master in Economics Academic year: 2020-2021; Universiteit Gent; https://www.argo-ccgd.be/sites/default/files/masterproef_nynkerammeloo_1.pdf

3. Focus, rekening houdend met de humanitaire crises in de onderzochte landen, op die sectoren die bewezen hebben een **impact te hebben op armoede en ongelijkheid** zoals onderwijs, gezondheidszorg en duurzame landbouw. Mensenrechten realiseren voor iedereen moet hierbij centraal staan en dit binnen de grenzen van de planeet. Dit lukt enkel wanneer de lokale bevolking en hun noden en verwachtingen centraal staan.
4. Zorg dat de **remedie om COVID-19 te bestrijden niet erger is dan de ziekte** door:
 - Een **genderanalyse van alle voorgestelde maatregelen** te maken zodat de impact ervan op de gelijkheid van vrouwen en mannen in al hun diversiteit mee in rekening genomen wordt bij de beslissing;
 - aan te dringen op het **openhouden van scholen**, ook in tijden van crisis zodat niet teruggegrepen wordt naar traditionele waarden zoals het vroegtijdig uithuwelijken;
 - **ondersteuning** te bieden bij het wegvallen van **economische activiteit** en de **informele economie** te erkennen;
 - voor **toegankelijke gezondheidszorg** en one-stop centra te zorgen;
 - toegang tot **SRHR** te garanderen;
 - te zorgen dat **reguliere vaccinatiecampagnes** van kinderen niet stopgezet worden en medicatie toegankelijk blijft.

4.2. Op vrouwen gerichte beleidsaanbevelingen

5. Zorg dat vrouwen toegang hebben tot **leiderschap en beslissingsmacht**, ook in de respons op de pandemie. Meer divers leiderschap zorgt voor een aangepaster beleid.
6. Zorg dat financiële middelen en afstand geen drempel vormen in toegang tot gezondheidszorg of economische maatregelen. Zorg voor **inclusieve maatregelen** en rol ze uit in zowel steden als rurale gebieden. Investeer hierbij in vergelijkend onderzoek dat de verschillen en gelijkenissen in kaart brengt tussen rurale en stedelijke gebieden
7. Vertrek van een **intersectionele aanpak** zodat extra aandacht gaat naar daar waar kruispunten liggen van discriminatie en bijgevolg sociale en economische impact. Heb in het bijzonder ook aandacht voor intern ontheemden. Het beschermen van de meest kwetsbaren is noodzakelijk zowel bij noodhulp als op lange termijn.
8. Kies voor **naar geslacht en leeftijd uitgesplitste gegevens** om de verschillende gendereffecten en noden in kaart te brengen. Deze gegevens kunnen ook het effect omvatten van voorzorgsmaatregelen van de regering om de genderongelijkheid te verkleinen.

4.3. Maatregelen om de weerbaarheid te verhogen

9. IJver voor de invoering van een zo volledig mogelijke **sociale bescherming**, die rekening houdt met de genderdimensie om te verzekeren dat het sociaal vangnet zo effectief mogelijk is. Want als er één les te trekken valt uit deze pandemie, dan is het wel hoe belangrijk sociale bescherming is om mensen weerbaarder te maken. Vooral werknemers in de informele economie en binnen die groep nog vaker vrouwen, zitten in een bijzonder kwetsbare positie.

10. Ga verder op de ingeslagen weg en investeer binnen de Belgische ontwikkelingssamenwerking meer in het versterken en uitbreiden van de sociale bescherming in lage- en middeninkomenslanden. Voorzie met name steun voor **innoverende maatregelen** om sociale bescherming uit te breiden naar wie in de informele economie werkt en **voor universele, op solidariteit gebaseerde systemen van sociale bescherming**.
11. Zorg dat België een belangrijke partner is in **het delen van expertise**, in het bijzonder in de uitbouw van gezondheidszorg en zorg voor een structurele kruisbestuiving tussen universiteiten en lokale dienstverlening, alsook met ziekenhuizen. Maak circulaire migratie in deze context toegankelijker. Streef ernaar in deze deling van expertise steeds ook de eventuele verschillen in situatie van vrouwen en mannen naar voren te brengen.
12. Zorg voor een **betrokkenheid van mannen**, ook in kader van seksuele -en reproductieve gezondheid. Investeer in programma's vanuit nationaal en internationaal niveau die gericht zijn op het sensibiliseren en informeren van mannen, naast vrouwen en meisjes. Doe onderzoek naar masculiniteit en positieve mannelijkheid en hoe dit kan bijdragen aan toegang tot rechten, de preventie van ziekte en geweld alsook een sterkere samenleving door betrokkenheid bij de opvoeding.
13. Investeer in **een sterk middenveld** met middelen en capaciteitsopbouw zodat ze een cruciale rol kunnen opnemen in het sensibiliseren en het verspreiden van informatie. Voorzie structurele ondersteuning voor het maatschappelijke middenveld, met bijzondere aandacht voor vrouwenrechtenorganisaties, en gemeenschapsleiders die inzetten op gendergelijkheid.
14. Zorg voor **digitale geletterdheid** en digitale vormingen die toegankelijk zijn voor iedereen, in het bijzonder voor meisjes en vrouwen.
15. Promoot **marktinclusie**. Zorg dat vrouwen worden erkend in hun rol als economische en marktspelers. Zorg dat ook vrouwen en meisjes toegang hebben tot opleidingen in ondernemerschap en sociale voordelen voorzien door overheden en voorzie in opvangmogelijkheden voor kinderen, ouderen en zieken.
16. Maak **intrafamiliaal geweld** bespreekbaar en neem maatregelen om geweld tegen te gaan. Zorg dat er naast een focus op gendergerelateerd geweld ook aandacht is voor andere problematieken rond SRHR vanuit de internationale gemeenschap.

4.4. Vertrek vanuit cultuur, maar garandeer rechten.

17. Bij het ontwikkelen van internationale samenwerkingsprogramma's moet rekening gehouden worden met **de lokale en gesitueerde kennis**. Maak **culturele barrières** bespreekbaar. Betrek hierbij de hele gemeenschap, inclusief traditionele en religieuze leiders.
18. Investeer in mentaliteitsverandering door **een verbinding te leggen tussen het lokaal, nationaal en internationaal niveau**. Ga voor een geïntegreerde lokale aanpak vanuit een holistische perspectief.

Voor de Adviesraad Gender en Ontwikkeling,

Lina Neeb
Voorzitter

Katinka In't Zandt
Vicevoorzitter

Het advies kwam tot stand met de steun van de werkgroep "Academische verbinding" bestaande uit de volgende organisaties: UGent (voorzitterschap van de werkgroep), KUL, UMons, ULiège, 11.11.11, CNCD-11.11.11, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Vrouwenraad, Le monde selon les femmes, Sensoa, Oxfam België en Solidagro.